

Arbets- och Integrationscenter (AIC)

- kontroll och hjälp genom aktivering

Författare: Henrik Larsson

Lunds Universitet
Socialhögskolan
SOPA63
Vt-10

Handledare: Max Koch

ABSTRACT

Author: Henrik Larsson

Title: Work and Integration Centre (WIC) – control and help through activation
[translated title]

Original title: Arbets- och Integrationscenter (AIC) – kontroll och hjälp genom aktivering

Supervisor: Max Koch

The purpose of this essay was to study an activation programme called Work & Integration Centre (Arbets- & Integrationscenter, AIC). Activation programmes are often based on both the help to and the control of the users – which are unemployed recipients of social assistance. By interviewing five employees at the programme I wanted to find out how they balanced between the help that they give and the control that they constitute. My aim was to characterize the programme and find out whether the programme should be looked upon as mainly a programme of help character or a programme of control character. I was also interested in how the employees reflected over the programme-users' obstacles to become self-sufficient.

The results of this essay gives us a rather complex picture of what AIC is. In most situations the helping function is the most prominent function, but in some significant situations the control function becomes dominating. For example, the users participation in the programme is not based on an investigation of the users need of the intervention, there seems to be some other reason why almost all recipients of social assistance are referred. Also, the users' participation in the making of the individual plan is sometimes very limited and sometimes interventions are being used in a controlling way rather than a helping way. The study shows no particular results when it comes to the way the employees describe the users obstacles to become self-sufficient. The employees seem to have a broad understanding about the users situations and both individual as well as structural factors were pointed out.

Key words: activation, activation programme, social assistance, control, AIC

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	1
1.1 Problemformulering	1
1.2 Syfte	2
1.3 Frågeställning	2
1.4 Arbets- och Integrationscenter (AIC)	2
2. TIDIGARE FORSKNING	3
2.1 Vad är aktivering och aktiveringsprogram?	3
2.2 Hur har aktiveringen vuxit fram?	5
2.3 Arbetsmarknadspolitiken blir en kommunal angelägenhet	6
2.4 Effekter av aktivering	7
2.5 Ett axplock av genomförda utvärderingar	8
3. METODAVSNITT	9
3.1 Avgränsning	9
3.2 Metodval	10
3.3 Urval	11
3.4 Genomförande	11
3.5 Metoddiskussion	12
3.6 Etiska överväganden	13
4. TEORI	14
4.1 Teoretiska utgångspunkter	14
4.2 Berkel och Möllers fyra idealtyper	14
4.3 Verktyg för att kartlägga försörjningshinder	17
5. ANALYS	18
5.1 En verksamhet som bearbetar individen	18
5.2 Är deltagarna aktiva eller passiva?	19
5.3 Företrädesvis stöd eller kontroll?	21
5.4 Utformandet av individuella handlingsplaner	24
5.5 Synen på försörjningshinder	28
6. AVSLUTANDE DISKUSSION	31
Referenslista	36
Bilaga 1: Intervjuförfrågan samt information	38
Bilaga 2: Intervjuguide	39

1. INLEDNING

1.1 Problemformulering

Innan Sverige knappt hade hunnit återhämta sig från 1990-talets finanskris så stod åter lågkonjunkturen vid dörren och knackade på i slutet på 2000-talets första decennium. Dagens Sverige präglas återigen av höga arbetslöshetsantal och nedskärningar i välfärden. I den nyligen påbörjade valkampanjen inför höstens val verkar arbetsmarknadspolitiken bli en het potatis, precis på samma sätt som den var vid förra valet. Hur ska vi möta arbetslösheten denna gången? Hur ska vi skapa arbetstillfällen? Hur ska folk komma ut i arbetslivet och bli självförsörjande? Dessa frågor debatteras livligt och det verkar finnas en mängd olika förslag.

1990-talets finanskris hade omfattande påverkan både på arbetsmarknadspolitiken och på socialpolitiken. Kombinationen av hög arbetslöshet och omfattande förändringar i exempelvis arbetslöshetsförsäkringen gjorde att fler människor var tvungna att söka ekonomisk hjälp via socialtjänsten (Junestav, 2004). Kommunerna belastades därmed med höga kostnader och kände sig tvungna att agera. 1998 ändrades även socialtjänstlagen och utrymme gavs för att villkora försörjningsstödet med motprestation (ibid.). Det nya ledordet inom arbetsmarknadspolitik och socialpolitik och svaret på hur vi skulle motverka arbetslösheten blev: aktivering. För att motverka bidragsberoende och för att arbetslinjen skulle upprätthållas skulle man aktivera medborgarna och få dem att kompetensutvecklas och se till att de aktivt sökte jobb.

Kommunerna tog sitt nyvunna arbetsmarknadspolitiska ansvar på allvar och startade upp verksamheter där socialtjänstens försörjningsstödstagare fick infinna sig. Enligt Salonen och Ulmestig (2004) är utbredningen av lokala arbetsmarknadsprogram, även kallat aktiveringsprogram, väldigt vanligt förekommande i Sverige. Syftet med verksamheterna är att få folk i arbete eller studier och att i vissa fall bearbeta individer så att de kan betraktas som arbetsföra, man ska rusta dom inför arbetsmarknaden. Hur dessa program är utformade och hur de arbetar är vitt skilt men det finns några centrala utmärkande drag. Stöd och hjälp till den enskilde präglar verksamheterna men under ytan brukar det även

ligga funktioner av mer kontrollerande och disciplinerande art (Milton, 2006). Frågan man kan ställa sig är hur dessa verksamheter balanserar mellan stödet de ger och kontrollen som de utgör. Hur långt sträcker sig frivilligheten för deltagarna i programmen och var är det som tvånget och kontrollen tar överhanden? Kan man tänka sig att förståelsen av arbetslöshetens uppkomst blir påverkad av det individfokuserade arbetet som bedrivs i aktiveringsprogrammen, att arbetslösheten förklaras i termer av individuella tillkortakommanden snarare än beroende på strukturella faktorer?

1.2 Syfte

Syftet med denna uppsats är att undersöka hur relationen mellan hjälp och kontroll yttrar sig i ett aktiveringsprogram vid namn Arbets- och Integrationscenter i Malmö Stad. Mina förhoppningar är att jag genom denna uppsats kan karaktärisera verksamheten och utröna hur kontrollfunktionen tar sig i uttryck i relation till hjälpfunktionen som verksamheten också ska utgöra. Kan insatsen betraktas som en hjälpinsats som existerar för deltagarnas skull eller är det en kontrollinsats vars syfte är att tillvarata samhällets intressen? Vidare så ska jag även undersöka hur AIC:s personal ser på deltagarnas försörjningshinder. Är deras syn påverkad av att de arbetar inom en verksamhet som i första hand bearbetar individerna?

1.3 Frågeställning

- Hur påverkar kontrollfunktionen AIC:s arbete med individerna?
- Är AIC en insats av företrädesvis hjälp eller företrädesvis kontroll?
- Hur ser arbetsmarknadssekreterarna på deltagarnas försörjningshinder?

1.4 Arbets- och Integrationscenter (AIC)

Jag har valt att undersöka ett lokalt arbetsmarknadsprogram inom Malmö Stad som heter Arbets- och Integrationscenter (hädanefter förkortat AIC). I Malmö finns det fem stycken AIC-kontor som arbetar gentemot stadens stadsdelar. Verksamhetens syfte är att ”tillsammans med andra myndigheter arbeta för att stadens invånare ska komma ut i arbete” (Malmö Stad, 2010). Verksamheten har funnits under en längre tid men den har förändrats genom åren. Under år 2000 startades verksamheten under namnet Arbets- och Utvecklingscentra (AUC) men

under våren 2008 sammanfördes AUC med Introduktionsenheten i Malmö Stad och antog sedermera namnet AIC.

De olika AIC-kontoren arbetar något olika och de kan också erbjuda olika aktiviteter för sina deltagare. Vanligt är att verksamheten är uppbyggd kring aktiviteter såsom CV-skola, resurskartläggning, språkträning, datorutbildning, jobbsökarkurser och coachning i olika former. Möjligheter finns att gå vidare i kortare yrkesutbildningar, få praktikplatser, möjligheten att arbetsträna och att få delta i andra projekt som Malmö Stad och Arbetsförmedlingen anordnar.

Målgruppen som AIC arbetar med kan komma från deras samverkanspartners, exempelvis Individ- och Familjeomsorgen, Invandrarservice, eller Arbetsförmedlingen. Verksamheten tar även emot deltagare genom självremittering.

2. TIDIGARE FORSKNING

2.1 Vad är aktivering och aktiveringsprogram?

AIC och liknande verksamheter brukar i litteraturen gå under namnet aktiveringsprogram. Enligt Salonén och Ulmestig (2004) kännetecknas aktiveringsprogram av att verksamheterna syftar till att höja deltagarnas kvalifikationer så att deras möjligheter att närma sig arbetsmarknaden ökar. Detta kan precis som i AIC:s fall handla om att lära sig hur man söker jobb, förbättra sitt självförtroende, arbetsträna etc. Det som ytterligare utmärker aktiveringsprogrammen från andra arbetsmarknadsåtgärder är att det behovsprövade försörjningsstödet är villkorat med att den enskilde deltar i aktiviteterna. De är alltså av mer eller mindre tvingande karaktär (ibid.). Salonéns och Ulmestigs kartläggning av utbredningen av aktiveringsprogram i Sverige visar att insatsen är väldigt populär och att de flesta kommuner anordnar något slags aktiveringsprogram. Vad dessa program innehåller och hur de är utformade varierar kraftigt från kommun till kommun (ibid.).

Begreppet aktivering bygger på en tro om att den enskilde individen måste aktiveras genom olika insatser för att han eller hon snabbare ska komma ut i förvärvsarbete. Aktivering kan betraktas utifrån olika perspektiv. Enligt Johansson och Möller (2009) kan man betrakta aktivering utifrån dels ett brett och dels ett

snävt perspektiv. Med den förstnämnda ser man aktivering som en tanke som genomsyrar all arbetsmarknadspolitik, allt ifrån utbildning till socialförsäkringssystem och man inkluderar flera målgrupper och inte bara försörjningsstödstagare. Genom det snäva perspektivet ser man dock bara aktiveringen av arbetslösa försörjningsstödstagare och begreppet aktivering får en övervägande disciplinerande karaktär eftersom tvånget i begreppet förstärks (ibid.). Det är viktigt här att framhålla att det inte handlar om ett rätt eller fel sätt att se på aktivering, utan det handlar bara om hur man väljer att betrakta begreppet. Eftersom denna uppsats behandlar AIC som ett aktiveringsprogram för arbetslösa försörjningsstödstagare så kommer jag att betrakta aktivering ur det snäva perspektivet.

Aktivering är ett rätt så diffust begrepp som kan innehålla en mängd olika delar. Man kan även betrakta aktivering utifrån hård eller mjuk aktivering (Milton, 2006). Med mjuk aktivering menar Milton den typen av aktivering som går inom ramen för aktiv arbetsmarknadspolitik i form av kompetenshöjande insatser och erbjudande av yrkesutbildning osv. Med hård aktivering menas den företeelse som är nära besläktad med den amerikanska termen workfare (work-for-your-welfare) (ibid.).

Workfare blev ett populärt begrepp med början i 80-talets USA och det handlar om att arbeta i utbyte mot försörjningsstöd. Lödemel och Trickey (2001) har definierat begreppet workfare med att (I) insatsen är tvingande, (II) det handlar primärt om reguljärt arbete och inte utbildning etc och (III) insatsen riktar sig till försörjningsstödstagare.

Graden av hårdhet eller mjukhet av aktiveringsinsatsen handlar alltså dels om vad insatsen innehåller, dels hur pass tvingande insatsen är och vilka sanktioner som finns kopplade till insatsen. Enligt Milton (2006) förekommer exempel inom det svenska aktiveringsprogramsutbudet på både hård och mjuk aktivering och ofta befinner sig programmen på en glidande skala mellan begreppen. Enligt Johansson och Möller (2009) kan aktiveringsprogrammen utgå från både en kontroll- och disciplineringslogik som innebär skärpta skyldigheter, sanktionsmöjligheter, arbetskrav m.m. men de kan även utgå ifrån en logik som strävar efter att utveckla den arbetslöses kompetens genom utbildning, stöd och arbetsträning.

2.2 Hur har aktiveringen vuxit fram?

För att kunna förstå begreppet aktivering och dess betydelse måste man se hur den historiska utvecklingen har sett ut. Enligt Johansson och Möller (2009) präglas det svenska samhället av protestantisk arbetsetik och de menar att medborgarskapet med dess rättigheter alltid har varit intimt förknippat med skyldigheter såsom arbete och skattebetalning. Det har alltså genom alla tider lagts en stor vikt vid arbete och medborgarskapets alla rättigheter har inte kunnat uppnås utan ett arbete. Exempelvis så utgår socialförsäkringssystemets ersättningar i relation till tidigare inkomster, medlemskap i arbetslöshetskassa och aktivt arbetssökande (ibid.).

Arbetslinjen är ett begrepp som har funnits i svensk politik ända sedan 1800-talet. Visserligen så har innebörden av begreppet arbetslinje förändrats oerhört över tid vilket Malin Junestav (2004) visar i sin avhandling om ämnet. Genom årtiondena har arbetslinjens innebörd bland annat pendlat mellan att betona *rätten* att arbeta och *plikten* att arbeta (ibid.).

Om vi ska betrakta aktiveringens uppkomst ur modern tid får man ta avstamp i Sveriges 1980-tal. Redan under denna tid så visar Junestav (ibid.) att kritiska röster hade börjat höjas om det svenska välfärdssystemet. Kritiker menade att byråkratiseringen blev för omfattande och att välfärden kostade alldeles för mycket. Under ungefär samma period införs i USA termen *workfare* vilket tilldrog sig stort europeiskt intresse. USA och Europa började så smått röra sig mot ett välfärdssystem innehållandes tydligare fokus på skyldigheter (Dahlstedt, 2009).

Sedan kom 90-talets kris med allt vad det innebar. Lågkonjunktur, inflation, massarbetslöshet, höga socialbidragskostnader, minskade skatteintäkter och omfattande nedskärningar är ord som alla passar väl in på 90-talets Sverige. Junestav (2004) visar hur den politiska debatten alltmer kom att handla om motverkande av bidragsberoende och upprätthållandet av arbetslinjen. Detta var i princip alla politiska partier överens om, men frågan var bara vad arbetslinjen skulle innehålla. Tonen skärptes överlag och kraven om ökat aktivt individuellt ansvarstagande blev centralt (ibid.).

Detta var en debatt som inte bara fördes i Sverige och de nordiska länderna utan även EU och OECD var med på samma linje. Junestav visar hur dessa aktörer påpekade vikten av att det sociala skyddsnätet måste ändras till att bli mer

tillväxtorienterat, socialpolitiken skulle bidra till att gynna tillväxten. Dessutom poängterades det att de sociala ersättningsystemen inte skulle påverka människors incitament att arbeta på ett negativt sätt (ibid.).

Dessa diskussioner ledde till slut till omfattande förändringar inom socialförsäkringssystemet. Ersättningsnivåer sänktes och trösklar in i systemet höjdes (ibid.). Parallellt med detta så diskuterades även omfattande förändringar av sociallagsstiftningen. Aktiveringsprogram hade under 90-talet börjat dyka upp och praxis inom socialtjänsten hade förändrats. Slutligen ledde detta fram till en ny Socialtjänstlag år 1998. I den nya lagstiftningen poängterades den enskildes skyldighet att försörja sig själv, socialtjänsten kunde nu dessutom ställa högre krav på att ungdomar under 25 skulle delta i kompetenshöjande åtgärder och om de inte deltog så fick bidraget vägras eller nedsättas (Milton, 2006).

Johansson (2006) skriver att medborgarskapets status förändrades drastiskt under 90-talet i och med dessa förändringar. Socialförsäkringssystemen förändrades så att kvalificeringskraven skärptes, arbetskraven utvidgades och ersättningsperioderna begränsades. Även försörjningsstödet, det sista ekonomiska skyddsnätet, förändrades så tillvida att socialtjänsten fick rätt att kräva deltagande i olika åtgärder i utbyte mot att försörjningsstöd betalades ut. Kraven att försörjningsstödstagarna skulle delta i olika åtgärder blev legal och sanktionsmöjligheter infördes i de fall då försörjningsstödstagaren inte uppfyllde socialtjänstens krav. Under tiden utvecklades kommunala aktiveringsprogram som i vissa fall hade oklar koppling till den reguljära arbetsmarknaden (ibid.).

Enligt Dahlstedt (2009) hade nu välfärden tagit ett steg i utvecklingen mot mer workfare-inspirerad välfärdsorganisering. Individens ansvar för arbetslösheten betonades och plikten att arbeta framstod tydligare än rätten att arbeta.

2.3 Arbetsmarknadspolitik blir en kommunal angelägenhet

Under 90-talets ekonomiska kris så ökade andelen arbetslösa personer drastiskt. Dessutom blev deltidsarbete och tillfälliga anställningar allt vanligare, framförallt för ungdomar. Detta innebar att dessa personers etablerande på arbetsmarknaden blev svagt och i och med höjda kvalificeringskrav i arbetslöshetsförsäkringen stod de utan tillräckligt försäkringsskydd (Junestav, 2004). Detta bidrog till att socialbidragssystemet fick en stor ökning av sökande vilket bidrog till att kommunernas ekonomi belastades hårt (ibid.). I och med detta så blev

kommunerna tvungna att ta ansvar för arbetslösheten och arbetsmarknadspolitiken hade blivit en kommunal angelägenhet (Salonen & Ulmestig, 2004). En decentralisering av arbetsmarknadspolitiken hade inträffat och arbetsmarknadspolitiken fick plötsligt fler aktörer (Johansson, 2006).

Det är i detta sammanhang som aktiveringsprogrammen uppstod, kommunerna var tvungna att motverka arbetslösheten. Det juridiska utrymmet för att socialtjänsten skulle kunna villkora försörjningsstödet med aktiva insatser etablerades. Enligt Salonen och Ulmestig (2004) inträffade en förändring från den tidigare svenska arbetsmarknadspolitiken som präglades av central styrning med frivillighet som anslutningsprincip och med ersättning från det rättighetsbaserade socialförsäkringssystemet till den nya svenska arbetsmarknadspolitiken som utgår från lokalt styrda verksamheter med tvång som anslutningsprincip och med behovsprövad ersättning för deltagarna.

2.4 Effekter av aktivering

Det finns en del forskning gjord på aktivering och aktiveringsprogram men att utröna och bedöma vilka effekter som aktiveringsprogrammen har är väldigt svårt. Jag har redan poängterat den stora variationen kommuner emellan när det handlar om aktiveringsprogrammets innehåll och omfattning. På sin höjd kan man utvärdera enskilda program till viss del och finna tendenser, men att finna några hårda vetenskapliga signifikanta effekter är svårt.

Möller (2009) skriver om fyra möjliga effekter av aktiveringsprogrammen. Dessa är motivationseffekten, kvalifikationseffekten, inlåsningseffekten och selektionseffekten. Den förstnämnda är i flera studier en effekt med positiva resultat. Motivationseffekten innebär att arbetslösa känner sig hotade av att behöva bli aktiverade och att de därmed anstränger sig mer för att finna ett jobb. Den andra effekten, kvalifikationseffekten, har också ett positivt utfall eftersom denna effekt innebär att aktiveringsprogrammets deltagare höjer sin kompetens och får med sig kunskaper som gör det möjligt för dem att bli självförsörjande. Den tredje effekten, inlåsningseffekten, innebär att deltagarna genom exempelvis deltagande i utbildning minskar deras jobbsökande och inte blir självförsörjande eftersom de är upptagna med annat, på sikt kan detta dock ha goda effekter eftersom det kan antas att utbildningen sedan gör det lättare att få jobb. Den sistnämnda effekten är selektionseffekten och denna innebär att man genom att

införa aktiveringskrav sänker antalet bidragssökande eftersom de som svartjobbar inser att de inte längre kan stå registrerade som arbetslösa och svartjobba samtidigt. Vidare så är en möjlig effekt av aktiveringsprogrammen att deltagarna känner sig omhändertagna och inkluderade i samhället (ibid.)

Även Giertz (2009) har undersökt vilka effekter aktiveringsprogrammen kan antas ha och om programmen fungerar. Han pekar också på hur svårt det är att utvärdera effekter på grund av en rad olika vetenskapliga problem. Ett av dessa är att arbetsmarknaden plötsligt kan svänga i någon riktning vilket påverkar programmet eftersom fler eller färre jobb finns tillgängliga. I sådana fall är det ju inte primärt aktiveringsprogrammet som lyckas få fler människor i sysselsättning. Vidare så pekar Giertz på svårigheten att konstruera experiment- och kontrollgrupper. Det man skulle behöva veta är vad som hade hänt med deltagaren om denne inte hade deltagit i verksamheten, vilket är en omöjlig kontrafaktiskt händelse som inte går att undersöka (ibid.).

Giertz forskningsgenomgång pekar åt att aktiveringsprogrammen har ganska så marginella effekter. Han menar att den forskning som har genomförts på området tyder på att aktiveringsprogrammen ger ingen eller en liten effekt på cirka 10 % på om deltagarna blir självförsörjande på grund av programmet. Vidare menar Giertz att en effekt av existerandet av aktiveringsprogram är möjlig men att aktiveringsprogrammet i sig inte har någon vidare effekt (ibid.).

2.5 Ett axplock av genomförda utvärderingar

En del studier och utvärderingar har genomförts i Sverige och jag tänkte nu redovisa för några av dem. Resultaten från dessa undersökningar ska inte betraktas som vetenskapligt fastställda men de visar i alla fall upp tendenser av aktiveringsprogrammets effekter.

Den första utvärderingen som jag har kollat på är Milton och Bergströms (1998) utvärdering av den så kallade Uppsalamodellen. Denna modell präglades av väldigt hård grad av aktivering där deltagarna på heltid skulle söka jobb under noggrann kontroll för att inte förlora sitt försörjningsstöd. De som deltog i programmet jämfördes sedan med en kontrollgrupp i en annan stadsdel i Uppsala som arbetade med mer, för denna tiden, konventionella metoder. Denna studie visade att de som deltog i den så kallade Uppsalamodellen inte uppbar försörjningsstöd under kortare tid eller hade större chanser till reguljärt arbete i

jämförelse med kontrollgruppen. Givetvis så har denna undersökning brister eftersom experimentgrupp och kontrollgrupp inte kunde garanteras vara homogena (ibid.).

En annan utvärdering som gjordes av Hallsten, Isaksson och Andersson (2002) behandlade Rinkeby Arbetscentrum som var ett aktiveringsprogram som riktade sig till långtidsarbetslösa invandrare. Deltagarna genomgick studier i svenska och samhällskunskap på halvtid och fick söka jobb under resten av tiden, deras försörjningsstöd var villkorad med deras deltagande i verksamheten. Resultatet av insatsen var positivt eftersom 32 % av deltagarna hade fått jobb efter deltagandet i programmet. Det enda problemet var att jämförelsegruppen (som bedömdes vara relativt homogen) som inte hade genomgått programmet hade ett resultat på 44 % och därför bedömdes Arbetscentrum inte ha någon vidare positiv effekt på möjligheten att få jobb (ibid.).

Giertz (2004) utvärderade åtta stycken verksamheter i Malmö för försörjningsstödstagare. Av dessa åtta verksamheter fann han att endast en av dem hade en positiv effekt såtillvida att utbetalandet av försörjningsstöd sjönk i den grupp som deltog i verksamheten. Anmärkningsvärt var att hälften av deltagarna inte hade varken jobb eller utbildning efter avslutad medverkan (ibid.).

Den sammantagna bilden av ovan presenterade utvärderingar av aktiveringsprogram ger inte en positiv bild av aktiveringsprogrammets effekter. Det vi ska komma ihåg är att detta endast är ett axplock av tillgängliga utvärderingar från svenska exempel, på internationell nivå finns ytterligare utvärderingar som dock inte kan rymmas inom ramen för denna uppsats. Ovan nämnda aktiveringsprogram är inte heller hundra procentigt synonyma med AIC eftersom skillnaderna mellan aktiveringsprogrammen är så stora. Ovanstående resultat betyder alltså inte att AIC har samma effekter eller brist på effekter, men genomgången tyder ändå på tendenser som finns inbyggda i aktiveringsprogrammets natur.

3. METODAVSNITT

3.1 Avgränsning

Innan jag går in på mina metodologiska överväganden tänkte jag redogöra för en viktig avgränsning i uppsatsen. Som nämnts tidigare arbetar AIC med en mängd

olika personer som har kommit till verksamheten av olika anledningar. Jag har i denna uppsats valt att endast fokusera på den grupp av deltagare som befinner sig på AIC genom att deras rätt till försörjningsstöd har blivit villkorad med deras deltagande i insatsen. Uppsatsen kommer alltså inte att behandla verksamheten utifrån de deltagare som befinner sig på AIC som ett led i deras introduktion som nyinvandrade till Sverige, utan denna uppsats kommer endast att handla om AIC:s verksamhet utifrån den målgrupp som har blivit remitterade till AIC via socialtjänstens Individ- och Familjeomsorg.

Anledningen till detta var för att jag ville göra uppsatsen mer fokuserad och sammanhållen. Inom forskningsfältet betraktar man oftast de lokala arbetsmarknadsprogrammen som en insats riktad främst till socialtjänstens klienter och detta var en viktig bidragande faktor till att jag valde att fokusera på just den gruppen. Vidare så är de olika gruppernas medverkan i programmet reglerade via olika lagstiftningar, och därför valde jag att endast fokusera på dem som är remitterade av socialtjänsten som lyder under Socialtjänstlagen.

3.2 Metodval

För att få svar på uppsatsens frågeställning valde jag att använda mig av en tydligt kvalitativ metod: semistrukturerade intervjuer. Precis som namnet antyder så är detta en typ av intervjumetod där man har en del på förhand bestämda frågor som man vill ha besvarade, men metoden tillåter ändå en stor följsamhet i intervjuskeendet (May, 2001). Detta var attraktivt i mitt avseende eftersom det tillät mig att komma väldigt nära undersökningsobjektet. Om jag hade valt att göra strukturerade intervjuer istället så hade jag blivit av med möjligheten att snärja in på intressanta aspekter som dyker upp i intervjusituationen och värdefull information kan på det viset missas. Hade jag istället valt öppna intervjuer så hade jag också riskerat att missa viktiga frågor som jag ville ha svar på. En kvantitativ undersökning i form av exempelvis en enkätundersökning hade visserligen kunnat ge mig en bred och överskådlig bild av verksamheten men jag skulle antagligen inte få något vidare djup i undersökningen. Därför framstod den semistrukturerade kvalitativa intervjumodellen som den bäst lämpade metoden för att min frågeställning skulle kunna besvaras på ett tillfredsställande sätt.

3.3 Urval

Jag valde att undersöka de som arbetar inom AIC, oftast kallade arbetsmarknadssekreterare. I Malmö finns det som jag tidigare har sagt fem stycken olika AIC-kontor, dessa kontor skiljer sig på några olika punkter. De har organiserat sig på olika sätt och antalet anställda varierar stort bland annat. Den ursprungliga tanken var att jag skulle tillfråga arbetsmarknadssekreterare på alla de fem olika kontoren, men det slutade med att jag endast kontaktade fyra av dem. Anledningen till detta var att svarsfrekvensen på min intervjufrågan var hög och intresset att medverka var större än väntat, därför fick jag ihop ett tillfredsställande antal respondenter på endast fyra av de fem kontoren. Jag resonerade kring om det egentligen hade någon betydelse huruvida det var viktigt att ha en respondent från varje enskild verksamhet men kom fram till att det i slutändan har väldigt liten betydelse. Eftersom denna undersökning inte innehåller några element av komparativa ansatser spelar det i slutändan ingen roll på vilket kontor de arbetar.

Något som däremot spelade roll i urvalsprocessen var vilken typ av arbete som respondenterna utför. Som jag tidigare nämnde var min avgränsning att endast undersöka AIC:s arbete med klienter som var remitterade från socialtjänsten. Därför tillfrågade jag endast de arbetsmarknadssekreterare som arbetar med just denna grupp.

Urvalet blev slutligen fem stycken arbetsmarknadssekreterare från fyra olika AIC-kontor. Jag lade ingen vikt vid personliga attribut såsom kön, yrkeserfarenhet eller ålder då de inte ska betraktas utifrån dessa egenskaper utan endast utifrån det faktum att de arbetar inom den verksamhet som jag undersökte.

3.4 Genomförande

Jag tog kontakt med arbetsmarknadssekreterarna genom att dela ut ett informationspapper med en intervjufrågan (se Bilaga 1). Efter det så kontaktades de via mail eller telefon för att få till stånd intervjuer. Jag valde att gå ut med information i förväg innan personlig kontakt togs för att de tilltänkta respondenterna skulle få chans att tänka igenom om de ville och kunde medverka. Informationen som presenterades i det utskickade brevet beskrev undersökningens syfte i väldigt diffusa och svaga ordalag. Anledningen till detta var att jag i det skedet inte hade bestämt exakt vad det var som jag ville undersöka. Jag hade till

en början en väldigt bred ansats i undersökningen vilken efterhand smalnades av till några speciella teman. Givetvis hade det varit bättre om jag redan på förhand kunde presentera undersökningens specifika syfte och frågeställningar. Huruvida detta har påverkat det slutliga resultatet är svårt att utröna. Man kan tänka sig att respondenterna hade kunnat förbereda sig i förväg på mina centrala teman och att jag därigenom hade kunnat få annorlunda svar men samtidigt så ville jag eftersträva ett öppet och brett berättande under intervjuerna och därför kan det även ha varit positivt med att respondenterna inte kände till de centrala temana på förhand.

Inför intervjuerna hade jag sedan utformat en intervjuguide som skulle ligga till grund för intervjuerna (se Bilaga 2). På så vis kunde jag ställa liknande frågor inom samma teman till alla respondenterna. Intervjuerna genomfördes på respektive respondents kontor och tog mellan 45-70 minuter. De spelades in med ljudupptagare med respondenternas tillåtande för att underlätta senare analys av den insamlade empirin. När uppsatsen hade blivit examinerad så förstördes det insamlade materialet.

3.5 Metoddiskussion

När det gäller vetenskapliga metoder så är det viktigt att ingående diskutera undersökningens tillförlitlighet och trovärdighet. En nackdel med den metod som jag har valt är att det är svårt att uppnå något slags reliabilitet med undersökningen. Det är svårt att hitta generella fakta i en empiri som bara är insamlad från ett fåtal personer. Det handlar snarare om att beskriva på djupet och möjligen urskilja tendenser (May, 2001). Detta måste man vara medveten om så att man inte drar förhastade och felaktiga slutsatser.

Viktigt att poängtera under denna metoddiskussion är att jag har viss förkunskap om AIC eftersom jag har genomfört min praktik på en sektion för ekonomiskt bistånd inom socialtjänsten i Malmö. Detta har visserligen bara gett mig en ganska så ytlig kunskap kring AIC men tillsammans med den förförståelse som jag har erhållit genom att gå igenom tidigare forskning så måste jag vara medveten om att denna förförståelse påverkar vilka frågor som jag väljer att ställa. Därför har jag lagt mycket möda vid att utforma en intervjuguide som inte enformigt drar fram *ett* synsätt, utan jag har försökt ställa frågor av ganska så öppen karaktär som uppmuntrar till ett brett resonerande och reflekterande utan att

de för den delen tappar fokus på det som jag vill undersöka. Detta är förstås en väldigt svår balansgång som är svår att uppnå till hundra procent men ambitionen har i alla fall varit att ställa sådana frågor.

Vidare så är det i slutändan jag som intervjuare som väljer vad som ska användas i undersökningen, det är jag som selektivt väljer ut var fokus ska ligga i respondenternas utsagor. Att vara medveten om detta och att lyfta fram detta är självklart viktigt men det är inte tillräckligt. Man måste hela tiden förhålla sig kritiskt till ens egna uppfattningar och verkligen bemöda sig med att analysera materialet i sin helhet och inte bara utvalda delar. Detta kan delvis göras genom att man behandlar sin insamlade empiri på ett noggrant sätt. Genom att transkribera intervjuerna i sin helhet och ha en väl genomtänkt kodning kan aspekter som man vid en första anblick kanske inte lagt märke till plötsligt framträda (Aspers, 2007). Detta är ett sätt att genom vetenskaplig metod minska forskarens selektiva syn som är präglad av förförståelse.

3.6 Etiska överväganden

Jag har redan från första kontakten med respondenterna via mitt informationsbrev (se Bilaga 1) klargjort att jag kommer att arbeta för att säkerställa en så hög grad av anonymitet som möjligt. Även om respondenterna inte är socialt utsatta eller befinner sig i beroendeställning till någon myndighet så som exempelvis verksamhetens brukare hade varit, så finns det fortfarande stora skäl till att bevara anonymiteten. Frågan man måste ställa sig är, påverkas den vetenskapliga kvaliteten av att respondenterna avidentifieras, och jag tycker inte att det gör det. Jag har istället utgått från principen om att anonymiteten ska bevaras så långt det bara är möjligt för att inte skada respondenternas integritet och för att de ska bli bemötta på ett respektfullt sätt utan att de på något sätt ska kunna hängas ut i efterhand.

Jag har ansträngt mig för att behålla anonymiteten så långt som det är möjligt men samtidigt är det omöjligt att till fullo garantera den. Det finns alltid en risk att någon får reda på respondenternas identiteter på ett eller annat sätt. Jag har däremot gjort allt som har stått i min makt för att få en så hög anonymitet som möjligt genom att skydda dels respondenternas identiteter och dels genom att inte specifikt nämna vilket AIC-kontor de arbetar på.

I informationsbrevet som skickades ut har det även poängterats hur materialet kommer att användas och att uppsatsen när den är färdig kommer att betraktas som en offentlig handling som är tillgänglig för allmänheten. Jag har tydligt påpekat att respondenternas deltagande är högst frivilligt och att de kan avbryta sin medverkan om de så önskar.

Jag anser därmed att mina etiska överväganden har varit rimliga i sin omfattning eftersom anonymitet, öppenhet, informationsdelgivning och självbestämmande har bejakats.

4. TEORI

4.1 Teoretiska utgångspunkter

För att på bästa sätt kunna besvara min frågeställning så har jag fördjupat mig i några passande teoribildningar som kan vara till hjälp för att analysera innehållet i min insamlade empiri. Den första och mest centrala teorin som jag kommer att utgå ifrån är Berkel och Möllers (2002) fyra idealtyper av sätt att betrakta begreppet aktivering. Genom att använda Berkel & Möllers begreppsapparat kommer jag att kunna koda empirin och analysera innehållet i arbetsmarknadssekreterarnas utsagor.

Den andra teoribildningen som jag kommer att utgå ifrån hämtar jag ifrån en artikel som Jenny Nybom (2008) har skrivit. Genom att använda samma verktyg som hon har använt hoppas jag kunna kartlägga hur arbetsmarknadssekreterarna betraktar deltagarnas hinder till att bli självförsörjande.

Här nedan följer en presentation av teoribildningarna.

4.2 Berkel och Möllers fyra idealtyper

Berkel och Möller (2002) har utvecklat en typologi bestående av fyra idealtyper som kan beskriva olika närmanden till aktivering. Eftersom detta är idealtyper så är det viktigt att påpeka att de sällan existerar i sin renodlade form utan det vanligaste är att två eller fler idealtyper kombineras. Med hjälp av dessa idealtyper och Berkel & Möllers begreppsapparat kan jag analysera hur respondenterna pratar om AIC och vilka aspekter av verksamheten som framkommer under intervjutillfällena.

De fyra idealtyperna benämns av Berkel & Möller som: autonomy optimists, welfare independence optimists, paternalism optimists och activation optimists. Jag har valt att använda Johansson och Möllers (2009) översättning av dessa termer och de benämner de på följande vis: autonomiargumentet, oberoendeargumentet, paternalismargumentet och aktiveringsargumentet. Det förstnämnda närmandet, autonomiargumentet, handlar om att människor besitter en egen kapacitet och vilja att delta i samhället. Den enda uppgiften som offentligheten bör ha är att tillgodose individernas basala behov. När dessa behov är tillgodosedda så kommer individerna av egen kraft att bli delaktiga i samhället genom exempelvis arbete (Berkel & Möller, 2002).

Det andra, oberoendeargumentet, betraktar offentlig intervention som ett hinder snarare än som en hjälp. Offentliga insatser som exempelvis aktivering hämmar människors initiativförmåga och gör människorna passiviserade (ibid.).

Båda dessa närmanden tar avstånd till aktivering. Aktivering anses inte nödvändig och den kan dessutom vara kontraproduktiv. Eftersom mina respondenter är verksamma inom aktiveringsfären så kommer dessa två perspektiv inte att bli särskilt användbara. Men de två sista närmandena är mer intressanta i mitt avseende eftersom de båda är positiva till aktivering.

Paternalismargumentet betonar påtvingad aktivering av människan som anses vara passiv. Aktiveringen är bra dels för individerna och dels för samhället i stort. Denna form av påtvingad frigörelse som aktiveringen anses utgöra har spår långt tillbaka i tiden i Europas första fattigdomslagar. Individer måste aktiveras för att både de själva och samhället ska kunna utvecklas. Aktiveringen är av disciplinerande och kontrollerande art och Berkel & Möller menar att denna uppfattning av aktivering är vanligt förekommande i aktiveringsprogram runt om i Europa (ibid.).

Den sistnämnda uppfattningen är aktiveringsargumentet. Denna uppfattning präglas av att människan i grunden har en vilja att delta i samhället men att individen kan behöva hjälp att utveckla sina kompetenser. Aktiveringen är i detta avseende mer frivillig och betonar stöd snarare än tvång (ibid.).

En annan viktig aspekt i Berkel & Möllers teoribildning är att det grundläggande närmandet av aktivering även påverkar hur relationen mellan stat och medborgare kommer att konstitueras. Berkel & Möller menar att paternalismargumentet betonar ett kontrakt som är företrädesvis ”top-down”-

orienterat. Detta innebär att målet med aktiveringen och utformandet av aktiveringen är bestämd uppifrån av myndigheter. Det är myndigheten som definierar problemet som kräver aktivering som lösning och det är myndigheten som definierar vad som behövs göras. Visserligen kan individ och myndighet ha samma uppfattning men frågan är vem som i slutändan har företräde att bestämma (ibid.).

Om man istället närmar sig aktivering via aktiveringsargumentet så uppstår en annan relation mellan individ och myndighet. En "bottom-up"- relation där individen har större autonomi att både definiera sitt problem och att finna lösningar. Detta närmande antas vara mer empowerment-betonat och myndighetens roll är bara att hjälpa till på vägen (ibid.).

	Autonomi-argumentet	Oberoende-argumentet	Paternalism-argumentet	Aktiverings-argumentet
Inklusion i arbete	Som en följd av ekonomisk grundtrygghet	Genom marknaden allena	Genom tvång och disciplinering	Genom kompetens-utveckling
Kontrakt mellan stat och medborgare	Grundläggande ekonomiska rättigheter, men begränsad statlig inblandning i val av arbete/ aktivitet	Ett kontrakt som vilar på frihet från all form av statlig inblandning	Staten har rätt att aktivera och individen skyldighet att aktiveras	Staten har skyldighet att ge stöd, individen rätt till stöd
Grad av intervention	Statlig intervention endast i form av grundläggande ekonomisk ersättning	Ingen statlig intervention	Omfattande intervention som kan och/eller bör sträva efter att disciplinera individerna	Statlig intervention som kan vara omfattande men med hänsyn till individens förutsättningar och önskemål
Statens roll	Aktiv i visst avseende	Helt passiv	Klart aktiv	Klart aktiv
Syn på bidragstagaren	Bidragstagare är liksom alla andra individer aktiva varelser	Bidragstagare är till skillnad från andra individer i samhället passiva och "lata" varelser	Bidragstagaren är en passiv varelse som bör aktiveras	Bidragstagaren är en aktiv varelse

(Johansson & Möller, 2009, sida 22)

4.3 Verktyg för att kartlägga försörjningshinder

Jenny Nybom (2008) har genomfört forskning som undersöker hur socialarbetare bedömer försörjningsstödstagarnas försörjningshinder. Enligt Nybom visar forskning på att synen på försörjningsstödstagare kan innehålla tre dimensioner, dessa benämns moral, resurs och marknad och handlar om individernas moral, individernas resurser respektive samhällets ansvar för enskildas möjlighet att få arbete¹. Utifrån dessa tre dimensioner undersöker hon hur socialarbetare bedömer försörjningsstödstagares försörjningshinder. Med hjälp av dessa verktyg ges även jag möjligheten att undersöka hur arbetsmarknadssekreterarna på AIC beskriver deltagarnas hinder till att bli självförsörjande.

Den så kallade moraldimensionen handlar om att man förlägger problemen med försörjningshinder på den enskilde. Detta sker genom att man uttalat eller outtalat ifrågasätter personens arbetsmoral och arbetsvilja. Denna uppfattning har historiskt sett varit kombinerad med höga krav på att den enskilde ska visa sig arbetsvillig (ibid.).

Resursdimensionen befinner sig fortfarande på ett individuellt plan men här poängteras snarare individens resurser framför de moraliska omdömena. Detta kan handla om att man förklarar individens försörjningshinder i termer av bristande utbildning, bristande arbetslivserfarenhet eller språksvårigheter. Resursdimensionen påpekar bristerna som individen har i fråga om resurser och kompetenser men ser dessa som påverkbara och behandlingsbara (ibid.).

Den sista dimensionen är marknadsdimensionen. Här är individen i stort sett befriad från ansvar i fråga om försörjningshinder, det är snarare samhället som uppställer problemen. Försörjningshinder betraktas i detta perspektiv snarare som samhällets oförmåga att skapa jobb åt individer (ibid.).

¹ Dessa resonemang bygger på Georges Midrés bok "Bot, bedring eller brød : om bedømming og behandling av sosial nød fra reformasjonen til velferdsstaten" från 1995 som jag dessvärre inte har läst utan jag förlitar mig i detta fallet endast på Nyboms redogörelse av Midrés forskning.

5. ANALYS

5.1 En verksamhet som bearbetar individen

För att denna analys ska bli mer förståelig så vill jag först ytterliggare redogöra för vad AIC är för en verksamhet och vad den specifikt innebär för deltagarna. Detta kommer jag att göra genom att sammanfatta det som respondenterna har berättat om i intervjusituationerna.

Alla fem respondenterna svarade att AIC är en verksamhet vars syfte och mål är att hjälpa deltagarna ut i självförsörjning. Deltagarna ska med hjälp av AIC finna ett arbete, påbörja studier eller rustas inför jobbsökande på den reguljära arbetsmarknaden. Man är färdig med sitt deltagande på AIC när man blir självförsörjande genom arbete eller studier eller när man anses vara tillräckligt rustad för att med hjälp av Arbetsförmedlingen (hädanefter förkortat AF) söka arbete. Hur lång tid man är inskriven på AIC skiftar oerhört men verksamheten har en rikt-tid på ett år och en maxtid på två år. För ungdomar ser det lite annorlunda ut eftersom de efter tre månaders parallell inskrivning på AF inkluderas i det som kallas för ”Jobbgaranti för ungdomar”. Detta gör att AIC har en ganska så begränsad tidsperiod på sig att arbeta med denna målgrupp.

Det erbjuds en mängd olika insatser genom AIC:s utbud och jag tänkte nu exemplifiera vad deltagarna kan vara aktuella för. Deltagarna på AIC kan bland annat få hjälp med att skriva sina ansökningshandlingar. I detta kan det ingå att genom samtal med en coach eller samtal i grupp kartlägga sina kompetenser, utveckla sitt självförtroende och träna arbetsintervjusituationer. Vidare så kan man få hjälp med att skriva meritförteckning, CV och personligt brev. Man kan även få kortare datorutbildningar, möjligheter att träna sin svenska, hjälp att registrera sig på bemanningsföretags hemsidor och så vidare. Genom AIC kan man även bli tilldelad praktikplatser i olika omfattning, få möjlighet till att arbetsträna, få tillgång till diverse rekryteringsutbildningar och även få tillgång till diverse projekt inom Malmö Stad med vitt skilda innehåll.

Den sammantagna bilden av AIC:s verksamhet är att det är en organisation som arbetar med att bearbeta individerna så att de kan närma sig arbetsmarknaden.

Bearbetning av själva arbetsmarknaden är inte lika framträdande även om det i viss utsträckning finns särskilt anställda som arbetar som praktksamordnare. Att AIC är en verksamhet som företrädesvis bearbetar individerna är inte förvånande men ändå anmärkningsvärt. Enligt Dahlstedt (2009) är individualiseringen av arbetslöshet en tänkbar konsekvens av aktiveringen. Genom att i stor uträkning fokusera på vikten av individens aktivitet och individens åtaganden riskerar man att förklara arbetslösheten endast med individuella tillkortakommanden snarare än att betrakta arbetsmarknadens oförmåga att skapa jobb åt medborgarna. Man gör arbetslösheten till ett individuellt problem som endast kan lösas med att individen måste motsvara arbetsmarknadens krav, omforma sig och utveckla sig i önskvärd riktning.

5.2 Är deltagarna aktiva eller passiva?

För att återknyta till de teoretiska utgångspunkterna så tänkte jag nu redogöra för arbetsmarknadssekreterarnas syn på deltagarna. I Berkel & Möllers (2002) fyra idealtyper så är synen på individen en viktig beståndsdel. Antingen så beskrivs individerna som passiva eller så beskrivs de som aktiva.

Genom min kodning av den insamlade empirin kan jag urskilja en väldigt tudelad uppfattning. Olika arbetsmarknadssekreterare har olika uppfattningar om deltagarna. Vissa betonar deltagarna som huvudsakligen passiva individer medan andra snarare har en bild av deltagarna som aktiva individer. Det bör även poängteras att ingen av respondenterna hade en genomgående ensidig syn på deltagarna utan alla gav uttryck för variationer.

För att konkretisera resultatet närmre så tänkte jag nu gå igenom vanligt förekommande uppfattningar.

Överlag så är det vanligt förekommande att respondenterna pratar om avsaknad av motivation, att bli självgående och att hitta sin drivkraft. Dessa termer har jag tolkat företrädesvis som ett uttryck för passivitet hos deltagarna. Att någon saknar motivationen eller drivkraften antyder att personen inte vill eller inte kan göra någonting. Men det kan även tolkas som så att personen vill men har i nuläget inte förmågan till det. I vilket fall så innebär begreppen att personen för tillfället inte är förmögen att göra något, och betraktas således som passiv. Begreppet

självgående är aktivt till sin karaktär. Om man däremot säger att personen måste bli självgående, ja då pratar man om personen som en passiv individ.

Vidare så förekom det att respondenterna talade om vissa deltagare som bidragsberoende, alltså att de hade tappat all egen vilja och att de hade blivit passiviserade av välfärdssystemet:

”Vi ser ju människor som har levt på försörjningsstöd under rätt lång tid och på något sätt ser det som en livsstil. De ser ingen vinst av att ha ett arbete. Precis som att man kan bli institutionaliserad så kan man bli invand vid det här med att man lämnar in sin ansökan en gång i månaden och får pengarna”

Respondent 3

Några av respondenterna tyckte även att vissa deltagare hade en orealistisk syn på verkligheten när dom kom till AIC och förväntade sig att de skulle få ett jobb levererat till sig utan att dom själva behöver arbeta för det:

”Vissa tror att det bara är att komma hit här och få ett jobb”

Respondent 4

”Vissa tror att man blir levererad ett arbete. En rätt så stor del av det uppdrag, eller det som vi ägnar oss åt med våra deltagare det är att få dem att inse och faktiskt göra en egen insats, att dom behöver göra något själva, alltså att jobba för att få sitt arbete.”

Respondent 3

Sen fanns det de respondenter som talade om deltagarna som aktiva individer. De pratade om vissa av deltagarna som väldigt aktiva och medvetna individer som hade det klart för sig redan från början vad de ville och hur de skulle göra för att komma dit. Vissa deltagare hade till och med åsikter om var de skulle genomföra sin praktik och försökte fixa den själv. I dessa fallen så ansågs arbetsmarknadssekreterarens roll vara mer perifer och deras uppgift var snarare att hjälpa deltagarna att nå sina egenformulerade mål. Då pratade man om deltagarna som högst aktiva individer.

Vidare så sa en del respondenter att deras grunduppfattning utgörs av att individerna kan och vill jobba, det handlar bara om att vissa behöver hjälp för att komma dit:

”Jag har ändå jobbat i ganska många år, de allra flesta människor som jag träffar vill väldigt gärna arbeta [---] det finns inte några hopplösa fall alla människor har möjligheter, det kanske tar lite längre tid helt enkelt och de kan behöva lite extra stöd för att komma dit [...] men dagen jag slutar tro på det så måste jag sluta att arbeta med detta”

Respondent 2

Deltagarna betraktas alltså vara både aktiva och passiva individer, det finns inte någon uppfattning som är mer framstående än någon annan. Ur det teoretiska perspektivet kan vi se att både paternalismargumentets syn på individen som passiv och aktiveringsargumentets syn på individen som aktiv är närvarande i arbetsmarknadssekreterarnas syn på deras deltagare.

5.3 Företrädesvis stöd eller kontroll?

AIC:s utbud av insatser är som jag tidigare har redogjort för av kompetenshöjande karaktär. De utbildningar, projekt och insatser som ges har en funktion av hjälp och stöd som är påtaglig, men när man tittar lite närmre så framträder dock även andra aspekter av verksamheten som inte är lika iögonfallande. Under intervjuerna med arbetsmarknadssekreterarna var bilden densamma, till en början beskrevs hjälpfunktionerna väldigt ingående men allteftersom framträdde även andra funktioner av verksamheten. Ett centralt tema i intervjuerna blev balansen mellan AIC som en insats av företrädesvis stöd eller kontroll. Om vi kopplar detta tillbaka till de teoretiska utgångspunkterna så är detta en central och avgörande fråga som gör att man kan positionera sig som företrädare av aktiverings- eller paternalismargumentet (ibid.).

Faktumet att AIC innehåller kompetenshöjande aktiviteter gör givetvis att aktiveringsargumentet blir mest framträdande. Detta avspeglas även i hur arbetsmarknadssekreterarna pratar om verksamheten. Man pratar ofta om hur

deltagarna *erbjuds* olika möjligheter och att de anställdas uppgift är att *hjälpa* deltagarna och *stötta* deras initiativtagande. I många fall så uttrycker även respondenterna att det finns en påtaglig frivillighet och valfrihet att välja vilka vägar man vill gå för att nå självförsörjning, de menar att deltagarna själva i stor utsträckning kan utforma deras aktivitet efter deras egna behov. En respondent uttryckte sig så här:

”Jag tror att det första intrycket säkerligen är kontroll [...] att den första känslan är nog kontroll 'jaha nu ska ni kolla så att jag söker jobb och sådär' det är vad man hör många säga, men sen efter ett tag brukar de säga att 'jag trodde aldrig att detta var så bra, man får så mycket hjälp'”

Respondent 5

Detta är intressant eftersom deltagarna förväntar sig att AIC ska handla om kontroll men att de sedan omvärderar och ser hjälpfunktionen som central. Detta innebär att de verkar känna sig gynnade av att ingå i verksamheten och att AIC inte bara är en kontrollåtgärd från socialtjänsten.

Att AIC har en hjälpande funktion för individerna går inte att bortse ifrån. Men man får för den sakens skull inte se på verksamheten ur endast detta perspektiv. Anledningen till detta framstod tydligt under intervjuerna.

Nästantill alla som söker försörjningsstöd blir automatiskt remitterade till AIC, innan de ens hunnit träffa sin socialsekreterare. Man gör någon slags förhandsbedömning på socialtjänstens mottagningsenhet men någon utredning som avgör om huruvida personen i fråga är i *behov* av insatsen genomförs inte. Man antar helt enkelt att alla försörjningsstödstagare är i behov av AIC. Att man befinner sig på AIC betyder således inte att man har ett tydligt behov av att bli hjälpt och då kan det tänkas att kontrollfunktionen nära till hands. Visserligen så kan deltagarens handlingsplan utformas efter den enskildes behov och förmågor men man kan ställa sig frågan om insatsen verkligen är nödvändig för alla. Är det verkligen så att alla försörjningsstödstagare är i behov av kompetenshöjande verksamhet eller är det så att man remitterar till AIC av någon annan anledning? Denna fråga kan inte besvaras av arbetsmarknadssekreterarna utan borde ställas

till socialsekreterarna, men däremot så ställde jag frågan om det förekom deltagare som inte hade något hjälpbehov, som kunde få jobb på egen hand, och svaren blev ganska så skilda:

”I: Förekommer det deltagare här som du skulle säga: den här personen har egentligen ingen hjälp av att vara på AIC, den här personen skulle kunna hitta ett jobb själv?”

R: Ja en procent av hundra som skrivs in här skulle jag säga att det är så”

Respondent 3

”[...] ja vi har ju haft både piloter och kärnfysiker och allt möjligt, vad ska du erbjuda dom praktik på?”

Respondent 2

Båda två säger att det förekommer, men den förstnämnda respondenten antyder genom sin formulering att i princip alla försörjningsstödstagare har ett behov av att komma till AIC. Om verkligheten ser ut så eller inte det kan inte jag svara på men det är i vilket fall anmärkningsvärt att nästintill alla av socialtjänstens klienter remitteras till AIC.

En del respondenter uttryckte att kontrollfunktionen i vissa fall blir mer framträdande än hjälpfunktionen. Ibland händer det att man ökar kraven på närvaro i en deltagares planering för att man vill kontrollera personen:

”[...] i vissa fall kan det ju vara för att man helt enkelt vill störa någon som man tror jobbar svart eller att man vill se att dom faktiskt söker jobb, att det inte bara är något som man säger eller man skriver ner på ett papper och så där”

Respondent 5

Både kontrollfunktionen och hjälpfunktionen är alltså närvarande i AIC:s verksamhet i olika utsträckning och både paternalismargumentet och aktiveringsargumentet har betonats under intervjuerna. Balansen mellan de båda

funktionerna påverkar arbetet som utförs och arbetsmarknadssekreterarnas förhållningssätt. En respondent tycker att balansen och avvägningen är väldigt svår att göra och uttrycker sig så här:

”Ja det är ju en stående fråga för oss som arbetar i verksamheten också, är de här för att de vill och för att vi kan hjälpa dem och stötta dem, eller är de här för att socialtjänsten har sagt att du måste gå hit för annars får du inga pengar? Och det är klart att det är så, inte för alla, men att det är så för vissa, att de inte tycker om att komma hit, de hatar att komma hit, de hatar oss och varför ska jag komma hit ja för soc har tvingat mig, det är klart att det finns. Ska de inte få någonting ska de - 'nä men ok om du inte vill så, nä men då kan du gå hem'? Då har vi ju släppt både stödet de behöver och släppt kravet på motprestation, det kan vi inte göra, vi är ju trots allt en myndighet, så lite, ganska komplext just emellanåt.

[---] Det är lätt att peka finger och lätt att tycka men ibland är det så när man jobbar på uppdrag av politiker va [...] ibland kan det vara svårt att förstå vad är det ni vill att vi ska göra? Ska vi trola? Ska vi tvinga? Ska vi slå på dom? Vad är det vi ska göra, vad vill ni att vi ska göra? Så får man tolka deras uppdrag, till vår dagliga verksamhet till verkligheten”

Respondent 2

När är AIC inte längre enbart ett stöd för deltagarna, när blir AIC ett verktyg för kontroll, var i processen vältrar det över och hur tar detta sig i uttryck? Detta är svåra frågor att svara på men vissa svar framkommer när vi tittar lite närmare på hur utformandet av handlingsplaner går till.

5.4 Utformandet av individuella handlingsplaner

När man som deltagare kommer till AIC för första gången så brukar kontoren anordna något slags informationstillfälle. Det är olika hur kontoren arbetar, vissa har bara ett informationsmöte på en halvdag medan andra anordnar hela orienteringsveckor. Efter att man har deltagit på detta så blir man tilldelad en handläggare som man sedan bokar ett enskilt möte med.

Arbetsmarknadssekreterarens uppgift är då att prata med deltagaren, kartlägga individen och utforma en individuell handlingsplan. Denna handlingsplan ska bygga på deltagarens behov och utgå ifrån deltagarens förutsättningar. Detta innebär att planeringarna kan se väldigt olika ut från fall till fall, en del kan ha ett väldigt stort behov av hjälp medan andra bara behöver mindre insatser.

Utformandet av dessa handlingsplaner ställer konflikten mellan stöd och kontroll på sin spets eftersom det är efterföljandet av denna planering som ligger till grund för försörjningsstödet som deltagarna får från socialtjänsten. Utgår handlingsplanerna ifrån deltagarens intresse och vilja eller är det arbetsmarknadssekreteraren som bestämmer? Så här uttryckte sig en av respondenterna:

”Ja alltså, det ska ju vara deras planering, de ska ju äga sin planering, det är dem som är projektledare för sitt jobbsökande”

Respondent 3

När samma respondent lite senare under intervjun fick en fråga om kravbild på deltagarna så blev svaret så här:

”[...] om jag känner att det är en socialsekreterare som inte är beredd att ta sitt ansvar, då går jag in och ställer krav fastän att jag inte ska göra det. [---] Det kan ju handla om att jag säger att du ska göra någonting, jag ger inte ett erbjudande utan jag säger att du ska börja praktisera”

Respondent 3

Samma förlopp inträffade med en annan respondent som först sa så här:

”Alltså handlingsplanen kommer ju till vid ett samtal som jag har med en deltagare, och vi diskuterar ju fram saker, alltså det är ju deras handlingsplan, det är dem som äger den”

Respondent 2

Men sen när vi pratade om närvarokontroll i deras öppna verksamhet så framträdde en annan bild fram:

”Njae, alltså allting är ju frivilligt egentligen, du kan ju vägra att delta i det här men då kanske det får konsekvenser, alltså den öppna verksamheten är inte helt frivillig eftersom det ställs krav ifrån ekonomiskt bistånd att personen ska vara aktivt arbetsökande så ser man detta som en del av den här aktiviteten så att säga”

Respondent 2

Till en början så pratade de här två respondenterna om handlingsplanen som deltagarens ägodel, att det var de som ägde planen och att den utgick ifrån deras behov. Men efter ett tag så framträdde en annan bild av planeringen och deltagarnas aktivitet. Nu var deltagandet inte längre fullt så fritt som det sades från början. Vad deltagaren ska göra på AIC och vad planeringen innehåller är alltså inte företrädesvis en produkt av deltagarnas vilja och intresse utan arbetsmarknadssekreterarnas intresse spelar en väldigt stor roll. Ett annat exempel på detta är:

”[...] speciellt om vi har någon som inte har fungerat som vi känner att vi måste sätta lite krav på och då säger jag att du har två eller tre alternativ som du kan välja [...] du kan välja någon av dem men du måste välja en”

Respondent 4

I utformandet av individuella handlingsplaner har arbetsmarknadssekreteraren stundtals en väldigt central roll. Men respondenterna berättar att det oftast inte föreligger några intresseskillnader mellan de båda parterna, oftast är deltagaren instämmande i vad som behövs göras. En annan respondent ger uttryck för en annan förhållning till handlingsplanerna när hon säger att:

”Jag skulle säga att allt egentligen är förhandlingsbart [---] det ska ganska mycket till innan jag säger 'absolut inte', om det inte finns en anledning till att jag skulle misstro personen att det är något fuffens

eller att det går helt stick i stäv med någon slags linje mot jobb eller sysselsättning eller studier, då får man ju kalla in socialsekreterare för vissa grejer kan man tycka är lite sådär”

Respondent 5

Respondent nummer två som tidigare pratade om närvaro i den öppna verksamheten ger även uttryck för att planeringen inte alltid är konfliktfylld. Delar arbetsmarknadssekreteraren deltagarens syn på sitt hjälpbehov så är det inte nödvändigtvis omfattande insatser med krav på närvaro som är aktuellt:

”Kommer en välutbildad person med arbetslivserfarenhet, kompetens, en person som jag bedömer som seriös och som är redo, kan han de här grejerna så säger ju inte jag till den människan att du ska vara här då och då och jag ska se detta och detta. Det gör man ju inte utan man säger ok fine det är inga problem du får vara hemma så hörs vi av var fjortonde dag”

Respondent 2

Det verkar vara så att en viss frihet att utforma sin egen planering föreligger. Men denna frihet verkar vara begränsad. Någonstans går en gräns för hur mycket deltagaren tillåts vara med i planeringen. Om vi ska koppla det som har framkommit här till Berkel & Möllers teorier så kan vi se att paternalismargumentet är högst närvarande. Enligt Berkel & Möller (2002) så hör närmandet man har till aktiveringen samman med hur kontraktet mellan deltagare och myndighet konstitueras. Det kontrakt som förekommer inom AIC:s verksamhet är sprunget ur en relation som företrädesvis är top-down-orienterad. Även om åsikterna kring vad som bör göras stundtals är överensstämmande mellan arbetsmarknadssekreterare och deltagare så ser vi ändå prov på situationer där arbetsmarknadssekreterarna har företräde när planeringarna ska utformas.

Handlingsplanen som utformas av arbetsmarknadssekreteraren och deltagaren är en viktig planering eftersom det är den som ligger till grund för att deltagaren ska få sitt försörjningsstöd från socialtjänsten. Om deltagaren bryter sin planering eller om arbetsmarknadssekreteraren anser att deltagaren inte följer sin planering

så ska detta rapporteras till deltagarens socialsekreterare. Socialsekreteraren har då möjligheten att neka deltagaren försörjningsstödet eftersom han då inte bedöms göra vad han kan för att bli självförsörjande eller att han inte står till arbetsmarknadens förfogande. Handlingsplanen är därför väldigt central för deltagaren eftersom hela hans försörjning vilar på den.

Det som ska poängteras här är att de flesta arbetsmarknadssekreterare betonar att de inte rapporterar till socialsekreteraren direkt. Man försöker alltid att först få tag på deltagaren och motivera denne att fortsätta sin planering. Det är när alla möjligheter att påverka deltagaren är uttömda som man kontaktar socialsekreteraren.

5.5 Synen på försörjningshinder

En central fråga att ställa när man pratar om aktiveringsprogram är vad arbetslösheten beror på. Därför frågade jag respondenterna vad de trodde att anledningarna var till att AIC:s deltagare var just arbetslösa och vilka hinder som låg i vägen för att de skulle kunna bli självförsörjande. För att kunna sammanställa det som framkom under intervjuerna har jag valt att inordna uppfattningarna om försörjningshinder i tre kategorier: moral-, resurs- och marknadsdimensionen efter Jenny Nyboms modell (2008).

Precis som Nybom också påpekar i sin forskning så kan det ibland förekomma uppfattningar av försörjningshinder som kan tänkas ingå i mer än en dimension och det kan även tänkas att dimensionerna inte täcker upp alla tänkbara alternativ.

Ett exempel på detta är begreppen självförtroende och självkänsla som några respondenter tog upp. Dessa begrepp kan enligt mig inordnas under både dels resursdimensionen och moraldimensionen. Var begreppen ska inordnas är beroende av inom vilken kontext den används. Man kan dels se brist på självförtroende som en resurs som är behandlingsbar men man kan även se det som ett utfall av bristande karaktär hos individen vilket placerar begreppet inom moraldimensionen.

Ett annat exempel på en svårighet som dyker upp i kategoriseringen är när en respondent pratar om bristen på kunskap om hur man söker arbete. Denna uppfattning skulle egentligen inordnas under resursdimensionen, men kontexten kan ändra på detta. Respondenten i detta fallet menade att deltagarna tror att det

räcker att söka ett jobb i veckan sagt med en sarkastisk ton vilket indikerar att respondenten snarare syftar åt lättja vilket skulle föra uppfattningen in under moraldimensionen istället.

Detta är exempel på svårigheter med att inordna uppfattningarna i kategorier men i de flesta fall är dimensionstillhörigheten lättare att definiera. Här nedan kommer jag att presentera det som framkommit

Uppfattningar av försörjningshinder som kan kategoriseras under moraldimensionen är vanligt förekommande. En del respondenter pratade om deltagare som har tappat sin motivation och vilja att försöka ändra sin levnadssituation. De individuella drivkrafterna saknas och man anstränger sig inte tillräckligt. Detta kopplas i vissa fall samman med uppfattningen om att de har blivit bidragsberoende. Välfärdssystemet har tagit hand om individerna i för stor omfattning och de har blivit förslappade och invanda i levnadsmönster som de inte har någon vilja att förändra.

En del respondenter pratade om att vissa deltagare har orealistiska förväntningar. Att deltagarna säger att de vill jobba men att de inte kan tänka sig att jobba med vad som helst. En del antydde kräsenhet och att individerna var oflexibla:

”En liten klick har svårt att anpassa sig och är oflexibla ’Nej minsann jag tar ingen skit, de sa till mig att jag skulle göra det och jag är minsann inte anställd till att tömma papperskorgar’ och då får man inga fina referenser. Man kanske egentligen har varit bra på det som man från början skulle göra men man är osmidig och tar inte skit, och då blir man av med jobbet, då kommer man tillbaka hit, man har inga fina referenser eftersom man lämnar gång på gång i vredesmod eller ilska sådär.”

Respondent 5

Uppfattningar som tillhör resursdimensionen är också vanligt förekommande. Många respondenter pekar på deltagarnas bristande resurser ifråga om utbildning och arbetslivserfarenhet. Framförallt så framhålls gruppen ungdomar som en

grupp som oftast saknar komplett skolgång och oftast står helt utan arbetslivserfarenheter. Dessutom säger en del respondenter att många deltagare saknar grundläggande kunskaper om arbetsmarknaden, de vet inte hur man skriver ett CV och de vet inte hur man söker jobb etc. Många uttrycker att bristande språkkunskaper är ett stort problem. Precis som gruppen ungdomar så verkar gruppen invandrare ha hinder som till stor del kan inordnas under resursdimensionen:

”De har ofta en dålig anknytning till den svenska arbetsmarknaden, de vet inte hur den fungerar [---] de har ibland en yrkesutbildning som inte är gångbar i Sverige [---] deras svenskakunskaper är bristfälliga”

Respondent 1

Marknadsdimensionen pratas det också en del om, men i olika omfattning. En del respondenter har mycket att säga om arbetsmarknadens påverkan medan andra inte har så mycket att säga.

En del framhåller att lågkonjunkturen är en stor faktor till att deltagarna inte får jobb. Arbetsmarknaden betecknas som tuff och konkurrens om de få jobben är hög. Dessutom så kräver arbetsmarknaden en hög grad av kompetens vilket gör det svårt eftersom AIC:s deltagare oftast har bristande utbildning och arbetslivserfarenhet. En del respondenter pratar om hur arbetsmarknaden har förändrats och att det numera inte finns så många så kallade okvalificerade jobb.

”Utan utbildning, utan kompetens, utan arbetslivserfarenhet, utan snygg klädsel och presentabelt utseende, vad ska man göra – du är till råttorna ju. Vi ska ju inte glömma hur tuff verkligheten faktiskt är, det har blivit jättetufft på arbetsmarknaden”

Respondent 2

Sedan finns det en del orsaker till deltagarnas försörjningshinder som inte med lätthet låter sig inordnas i varken moral-, resurs- eller marknadsdimensionen. En del respondenter pratade om strukturella mekanismer som skapar särskilda bostadsområden som ger upphov till att försörjningshinder uppkommer och

frodas. De talar om områden där arbetslöshet, bidragsberoende och missbruk verkar gå i arv till områdets invånare. Denna diskussion är intressant eftersom det är faktorer inom alla dimensionerna och nivåerna som samverkar men uppfattningen kan inte på något tillfredsställande sätt inordnas mitt valda kategoriseringsverktyg.

Sammantaget kan vi se att arbetsmarknadssekreterarna pratar om försörjningshinder ur alla dimensionerna. Orsakerna till att deltagarna inte är självförsörjande verkar vara många. De flesta av de tillfrågade hade en väldigt bred syn på problemet där de gav uttryck för att alla dimensionerna var betydande. Det förekom endast en respondent som ansåg att försörjningshindren endast låg på individen själv, alla andra menade att det var en blandning av strukturella och individuella faktorer som skapade problemet.

6. AVSLUTANDE DISKUSSION

Det teoretiska utgångsläget för min analys var Berkel & Möllers (2002) fyra idealtyper. I denna analys har dock endast två av dessa använts. De två argument som inte har använts positionerar sig emot aktivering och anser att den inte är behövlig. Därför har de således inte särskilt stor relevans eftersom denna analys behandlar arbetsmarknadssekreterare som är företrädare för aktiveringen, de antas därmed vara positiva till aktiveringen.

Paternalismargumentet och aktiveringsargumentet verkar båda vara närvarande i arbetsmarknadssekreterarnas sätt att betrakta både verksamheten och deltagarna. Frågan är om det finns någon av dem som väger tyngre.

Aktiveringsargumentet är framträdande på så sätt att karaktären av de insatser som erbjuds är av stödjande och kompetenshöjande art. Betraktar man de insatser som finns tillgängliga så har dessa funktionen som hjälpande. Vidare så pratar arbetsmarknadssekreterarna om AIC som företrädesvis en hjälpande verksamhet vars syfte är att hjälpa folk att nå sin egen självförsörjning. Respondenterna pratar stundtals om deltagarna som aktiva och drivande individer som är i behov av hjälp

för att de ska nå fram till sina mål. Deltagarna verkar dessutom stundtals ha ett stort mått av självbestämmande när det gäller vad handlingsplanen ska innehålla. Detta sammantaget indikerar att AIC är en hjälpsam verksamhet som finns till för att individen ska kunna nå sitt mål att bli självförsörjande. Frivilligheten, synen på deltagarna och karaktären på insatserna som erbjuds stämmer alla väl överens med det närmande till aktivering som aktiveringsargumentet innebär.

Ibland framträder dock en annan bild, ibland så får aktiveringen som hjälp och stöd stå tillbaka för kontroll och krav om motprestation. Paternalismargumentets närmande till aktivering tar sig form i främst utformandet av handlingsplaner. Som jag poängterade innan så verkar denna process stundtals präglas av ett stort mått av självbestämmande men det har visat sig att detta självbestämmande ibland också är ytterst begränsat. Skiljer sig deltagarens syn på sitt behov från arbetsmarknadssekreterarens syn så är det den sistnämnde som får det sista ordet. Och efterföljs inte den planering som bestäms så kan det bli aktuellt med avslag på försörjningsstödet. Denna relation parterna emellan vid utformandet av planeringen är ett top-down förhållande. Så länge överensstämmelse råder så är parterna jämlika, men när parterna inte är överens då framträder den verkliga beslutsfattaren. Delaktighet och medbestämmande är i många fall tomma ord när det kommer till kritan. Man kan ställa sig frågan vilket syfte som handlingsplanerna har i detta läge när deltagarens vilja inte bejakas. Kan det vara så att handlingsplanen är ett dokument som finns till för att deltagarens ansvar ska stadfästas och därmed synliggöras? Ett sätt att verkligen poängtera att detta är vad *du* ska göra, detta är *ditt* ansvar.

En annan indikator på att AIC har en betydande kontrollfunktion är det faktum att nästan alla socialtjänstens klienter automatiskt remitteras till AIC. Huruvida personen har ett hjälpbehov eller inte är inte utrett och därför verkar det som att det primära syftet med verksamheten är kontroll. Jag ställer mig tveksam till att alla försörjningsstödstagare verkligen är i behov av kompetenshöjande verksamhet. Min uppfattning är att även den mest kompetente personen någon gång i sitt liv kan hamna i en situation som kräver försörjningsstödet hjälp. Och om du inte har något behov av AIC varför blev du då ditremitterad från början?

Sen så har det visat sig att insatserna i verksamheten som framställs som hjälpsamt ibland inte används på ett hjälpsamt sätt. Ibland så kan det bli aktuellt för en deltagare att delta i en insats för att man vill se om denne verkligen är aktiv eller inte, eller se till så att deltagaren inte svartjobbar.

Bilden som framträder är ganska så komplex. AIC har en till början iögonfallande funktion som hjälpsamt och aktiveringsargumentet stämmer i många hänseenden in. Men det jag även har kunnat se är att paternalismargumentets närmande till aktivering också i stora drag är närvarande. Kontrollen är en central del av verksamheten men det är inte alltid som den syns. Den är inte heller alltid så tydlig, speciellt inte eftersom verksamheten har ett skimmer runt sig som en hjälpsamt verksamhet.

Den makt som arbetsmarknadssekreterarna besitter måste lyftas upp tydligare och kontrollfunktionen av AIC borde också förtydligas. Visst är det så att arbetsmarknadssekreterarna inte tar det formella beslutet om deltagarnas försörjningsstöd för det gör socialsekreteraren. Men man får inte glömma att det är arbetsmarknadssekreterarnas bedömning av hur deltagaren följer sin planering och vad planeringen ska innehålla som ligger till grund för att försörjningsstödet ska beviljas. I detta ligger enligt mig en betydande makt som måste lyftas till ytan.

Det andra spåret i analysen var att undersöka hur arbetsmarknadssekreterarna pratade om hindren som deltagarna har för att nå självförsörjning. Det visade sig att alla kategorier av hinder förekom i respondenternas utsagor. Detta visar att arbetsmarknadssekreterarna har ett brett förhållningssätt till arbetslöshetens uppkomster. Men det fanns också de med en ganska så ensidig syn på försörjningshinder som endast påpekade individuella faktorer ur moraldimensionens individanklagande sfär.

Anledningen till att jag ville undersöka detta var för att AIC, som jag påpekade i analysen, är en verksamhet som bearbetar företrädesvis individerna. Jag ser en risk i detta förhållningssätt och det är att individen allena belastas för deras arbetslöshet. Det finns en risk att aktiveringsprogrammen blir ensidiga i sitt arbete när de bara inriktar sig på individerna. Arbetslöshet beror, som de flesta respondenter glädjande nog instämde i, även på strukturella faktorer såsom hur arbetsmarknaden ser ut. Kanske kan denna breda uppfattning om arbetslöshetens

uppkomst hos arbetsmarknadssekreterarna motverka den bild som verksamheten som helhet förmedlar.

Resultatet som har framkommit genom denna undersökning ska förstås emottagas med ett kritiskt förhållningssätt. Som jag har påpekat under metodavsnittet så är reliabiliteten inte så hög eftersom det är en kvalitativ metod som har använts. Vidare så har urvalsgruppen endast varit bestående av fem personer vilket också drar ner det vetenskapliga värdet. Det är en undersökning i väldigt liten omfattning och resultaten måste vägas i relation till detta. Dock tycker jag ändå att jag har lyckats förmedla en bild och en karaktärisering av verksamheten som står i linje med det som tidigare forskare på ämnet har kommit fram till. Aktiveringsprogrammen går en svår balansgång mellan stöd och kontroll och hur detta tar sig i uttryck är diffust och svårt att utröna en tydlig bild utav. För att få en klarare bild så skulle större studier behöva göras av AIC. En effektutvärdering skulle kunna svara på om verksamheten har någon betydande effekt på sysselsättningen vilket skulle kunna antingen förstärka eller försvaga bilden av AIC som en hjälpsamt insats. Vidare så skulle även en brukarundersökning som kartlägger deltagarnas uppfattningar av verksamheten kunna ge kompletterande kunskap.

Slutligen så skulle jag vilja poängtera att jag tror att verksamheter likt AIC är bra för många enskilda individer, de får möjligheten att utbilda sig och stärka deras kompetenser vilket kan föra dem närmre självförsörjning. Många av dem som arbetar inom AIC är också högst kompetenta och deras arbete leder säkert i många fall fram till att människor finner ett arbete. Däremot så tror jag att kontrollfunktionen och maktutövningen som finns inbyggd i verksamheten måste lyftas upp tydligare till ytan. Jag tror att deltagarnas tilltro till verksamheten hade ökat om man inte använde sig av ord och begrepp som *erbjudande*, *att äga sin planering* osv eftersom det inte riktigt är helt sant. Av samma anledning tror jag att det är av stor vikt att man tydligt påpekar redan från början att AIC till stor del handlar om kontroll. Även om man kanske kan skapa en god arbetssituation genom att poängtera hjälpen i verksamheten så tror jag att tilliten och även resultatet blir negativt påverkat när andra funktioner helt plötsligt dyker upp.

Vidare så tycker jag att aktivering kanske inte är rätt väg att gå när det handlar om att motverka arbetslösheten. Genom att villkora försörjningsstödet och därigenom öka individens skyldigheter och genom att aktivera individerna och påpeka att dessa måste ändra sig och omforma sig efter arbetsmarknadens krav tycker jag att man börjar i fel ände. Det som måste ändras är arbetsmarknaden. Hela denna diskussionen grundar sig på en ontologisk förståelse av begreppet arbetslöshet. Är det individens tillkortakommanden som orsakar arbetslöshet eller är det arbetsmarknadens och samhällets oförmåga att skapa jobb? Jag tycker att svaret på den frågan kan besvaras genom att titta på hur den nuvarande lågkonjunkturen påverkar sysselsättningsgraden. Det är i den ändan som man måste arbeta, det är här saker och ting primärt måste förändras. För några månader sedan var jag på en föreläsning med Tapio Salonen och han sa något som sammanfattar mycket av mina tankar om ämnet: Det finns en felaktig föreställning om att man kommer snabbare ur en lågkonjunktur om de arbetslösa tvingas att springa fortare.

REFERENSLISTA

- Aspers, Patrik (2007), *Etnografiska metoder: att förstå och förklara samtiden*.
Malmö: Liber
- Berkel, Rik van & Möller, Iver Hornemann (2002), "The concept of activation". I
Berkel, Rik van & Möller, Iver Hornemann (red.): *Active social
policies in the EU: inclusion through participation?*. Bristol: The
Policy Press
- Dahlstedt, Magnus (2009), *Aktiveringens politik: demokrati och medborgarskap
för ett nytt millennium*. Malmö: Liber
- Giertz, Anders (2004), *Making the poor work: social assistance and activation
programs in Sweden*. Lund: Socialhögskolan
- Giertz, Anders (2009). "Aktiveringens effekter och evidensbaserat socialt arbete".
I Johansson, Håkan & Möller, Iver Hornemann (red.): *Aktivering:
arbetsmarknadspolitik och socialt arbete i förändring*. Malmö: Liber
- Hallsten, Lennart, Isaksson Kerstin & Andersson, Helene (2002), *Rinkeby
arbetscentrum: verksamhetsidéer, genomförande och
sysselsättningseffekter av ett projekt för långtidsarbetslösa
invandrare*. Uppsala: IFAU
- Johansson, Håkan (2006), *Svensk aktiveringspolitik ur ett nordiskt perspektiv*.
ESS 2006:3
- Johansson, Håkan & Möller, Iver Hornemann (2009), "Vad menar vi med
aktivering?". I Johansson, Håkan & Möller, Iver Hornemann (red.):
Aktivering: arbetsmarknadspolitik och socialt arbete i förändring.
Malmö: Liber

Junestav, Malin (2004), *Arbetslinjer i svensk socialpolitisk debatt och lagstiftning 1930-2001*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis

Lödemel, Ivar & Trickey, Heather (2001), "A new contract for social assistance".
I Lödemel, Ivar & Trickey, Heather (red.): *'An offer you can't refuse': workfare in international perspective*. Bristol: The Policy Press

Malmö Stad (2010), www.malmo.se/aic, 2010-05-13

May, Tim (2001), *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur

Milton, Pia & Bergström, Reinhold (1998), *Uppsalamodellen och socialbidragstagarna: en effektutvärdering*. Stockholm: CUS

Milton, Pia (2006), *Arbete istället för bidrag?: om aktiveringskraven i socialtjänsten och effekten på de arbetslösa bidragstagarna*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis

Möller, Iver Hornemann (2009), "Temat i europeisk aktiveringsforskning". I Johansson, Håkan & Möller, Iver Hornemann (red.): *Aktivering: arbetsmarknadspolitik och socialt arbete i förändring*. Malmö: Liber

Nybom, Jenny (2008), Hur bedömer socialarbetare socialbidragstagares försörjningshinder?, *Socialvetenskaplig Tidskrift*, 15, (2), s. 152-169

Salonen, Tapio & Ulmestig, Rickard (2004), *Nedersta trappsteget: en studie i kommunal aktivering*. Växjö: Institutionen för vårdvetenskap och socialt arbete

INTERVJUFÖRFRÅGAN SAMT INFORMATION 2010-XX-XX

Hej

Mitt namn är Henrik Larsson och jag är student på socionomprogrammets sjätte termin på Socialhögskolan i Lund. Under denna termin genomför vi vår C-uppsats och det är med anledning av denna som jag nu söker kontakt med dig.

Jag vill genomföra en undersökning som belyser AIC:s verksamhet för de brukare som rekryterats från socialtjänsten. Jag undrar vad syftet och målet med er verksamhet är, vilka era brukare är, hur ni arbetar med dem, hur ni utformar deras individuella planeringar, om det görs några individuella behovsbedömningar. Jag kommer också att ställa frågor som rör vilka möjligheter och hinder som ni ser för dessa brukare och hur de ska komma i vidare sysselsättning. Jag undrar dessutom hur samspelet med socialtjänsten fungerar.

Intervjun beräknas ta max en timme och vi kan bestämma plats efter ditt önskemål. Intervjun kommer att spelas in med en ljudupptagare för att underlätta vidare analys av det insamlade materialet. Ljudupptagningen och utskriften av intervjun kommer endast att användas av mig och min handledare och eventuellt min examinerare. Det insamlade materialet kommer efter arbetet att raderas. Jag kommer att se till att ingen individ eller specifik arbetsplats kan identifieras i uppsatsen och anonymiteten bevaras igenom hela arbetsprocessen. När uppsatsen är färdig kommer den att kunna läsas av alla med intresse eftersom det är en offentlig handling. Du har som deltagare självklart rätten att när som helst avbryta intervjun och du kan förstås även helt avböja från att medverka.

Tycker du att detta låter intressant och är du villig att medverka? Jag kommer att höra av mig till dig under veckan och intervjuerna skulle jag gärna vilja genomföra snarast möjligt. Jag vet att detta är en ganska så snäv tidsangivelse och jag vet att du säkert har en väldigt hög arbetsbelastning för tillfället. Men jag hoppas ändå att du finner både tid och intresse för att medverka. Ditt deltagande är som sagt helt frivilligt men jag skulle verkligen uppskatta din medverkan!

Är det något du undrar över så är det bäst att nå mig via min e-post men du kan även ringa mig (se nedan).

Med vänlig hälsning

Henrik Larsson

E-post: XXX

Tel.nr.: XXX

INTERVJUGUIDE

Kan du berätta hur brukarna kommer hit här till AIC, vilka kanaler finns?

Kan du berätta lite om vad AIC är för en verksamhet? Syfte? Mål?

Tillvägagångssätt?

Tror du att det finns skillnader på vad ni arbetsmarknadssekreterare, socialsekreterare och brukare har för förväntningar på AIC?

Hur länge och hur mycket är brukarna på AIC?

När är de färdiga och vad betraktas som ett gott utfall?

Vad innehåller en planering, hur kan de se ut?

Finns det några riktlinjer som ni går efter eller handlar det enbart om individuella bedömningar?

Tar man hänsyn till individuella faktorer såsom exempelvis missbruk, sjukdom, psykisk ohälsa, instabila familjeförhållanden etc? Hur då?

Hur pass involverade är socialsekreterarna i planeringen? Vad vill de uppnå?

Hur mycket medverkar brukaren i planeringen?

Vad händer om brukarens önskemål och förslag bedöms vara otillräckliga eller orealistiska?

Vad händer om brukaren bryter planeringen?

Förekommer avslag eller hot om avslag gällande försörjningsstödet?

Varför tror du att brukare bryter planeringen?

Vilka krav finns på brukaren och vem uppställer kraven?

Förekommer det att brukare kommer hit som inte har något egentligt behov av insatsen, alltså att de lika gärna hade kunnat få jobb på egen hand utan er hjälp?

Vad händer i så fall?

Upplever du att det kan finnas andra anledningar till att brukare blir hitskickade annat än att de är i behov av stödinsatser?

Hur skulle du beskriva brukarnas egenskaper och behov?

Finns det någon grupp som prioriteras? Varför?

Vad skulle du säga är brukarnas största möjligheter och hinder till att komma i självförsörjning? Individuellt? Strukturellt?

Har du något annat som du skulle vilja säga eller tillägga?